

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi
The Journal of International Social Research
Cilt: 9 Sayı: 47 Volume: 9 Issue: 47
Aralık 2016 December 2016
www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

TÜRK MÜZİK KÜLTÜRÜNDE PATRİMONYAL SİSTEM VE ONDOKUZUNCU YÜZYILLA BİRLİKTE GELEN DEĞİŞİM PATRIMONIAL SYSTEM IN TURKISH MUSIC CULTURE AND CHANGE WITHIN THE NINETEENTH CENTURY

Ahmet FEYZİ *
Erhan ÖZDEN **

Öz

Büyük Selçuklu imparatorluğunun kadim İran topraklarını da içine alması, bu topraklarda şekillenmiş olan sanat ve ilim adamı himaye geleneğinin Türk kültürü içerisine taşınmasını sağlamıştır. Kültür patronajı olarak tanımlanabilecek olan bu hediyeleştirme yani patrimonyal sistem, Türk kültürü içerisine yerleşmiş ve yüzyıllar boyunca Osmanlı imparatorluğunun sanat ve ilim adamlarının gözünde bir çekim merkezi olmasını sağlamıştır. Müzik kültürü içerisinde önemli bir yer edinmiş hemen her musikişinas, ortaya koyduğu eserleri dönemlerine ait rical-i devlete sunarak yaşam standartlarını bu yolla belirlemiştir. Türk müzik kültüründe birçok örneğine rastlanan bu sistem on dokuzuncu yüzyıla birlikte başlayan toplumsal değişime paralel olarak değişiklikler yaşamış ve yeni hediyeleştirme şekilleri müzik kültürü içerisinde görülmeye başlanmıştır.

Bu araştırmada; patrimonyal sistemin Türk müzik kültürü içerisine yansımaları ilgili örnekler sunularak ele alınmaya çalışılmış ve on dokuzuncu yüzyıla birlikte patrimonyal sistem içerisinde ne gibi değişimler yaşandığı konusu arşiv belgeleri ışığında açıklanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Geleneksel Türk Müziği, Müzik kültürü, Patronaj, Patrimonyal Sistem.

Abstract

Because of the coverage of the great İranian geography of the Great Selchuk Empire has been moved into Turkish culture of protection tradition to art and scholarship to be shaped in this geography. This gifts giving which can be defined as a cultural patronage that is patrimonial system has settled in Turkish culture and has become a center of attraction of Ottoman Empire for the artists and sciences during centuries. Almost every musical that has taken an important place in musical culture has presented its works to the authorities of the period and determined the standards of living in this way. This system, which has been found in many examples in Turkish music culture, has undergone changes in parallel with the social change that started in the nineteenth century and new forms of gift giving have begun to be seen in musical culture.

In this research; reflection of patrimonial system in Turkish music culture has tried to be deal with the related examples and what kind of changes occurred in the patrimonial system in the nineteenth century has tried to be explained in the light of archive documents.

Keywords: Traditional Turkish Music, Music Culture, Patronage, Patrimonial System.

GİRİŞ

1. Klasik İrani Gelenek ve Patrimonyal Sistem

Sanat ve bilim uğraşı; çoğu zaman marangoz, demirci, sarraf veya diğer meslek guruplarından farklı olarak, toplumsal açıdan amatör bir meşgale olarak telakki edilmiş ve modern çağlara kadar genellikle bu uğraşlar sabit bir ücretlendirme ile bedellendirilmemiştir. Bu alanlarda öne çıkan isimler hükümdar saraylarına değişik yollarla sunulmakla birlikte, hayat mücadelelerini büyük ölçüde hükümdar ve üst düzey yönetici saraylarından elde ettikleri maddi ve manevi olanaklarla sürdürmüşlerdir. İnalçık'a (2015a) göre; matbaanın geniş kitlelere okuma imkânı verdiği, böylece edebi ve ilmi eserlerin, yazarına geçimi için yeterince gelir kaynağı sağladığı dönem gelinceye kadar bilgin ve sanatkar, hükümdarın ve seçkin sınıfın desteğine muhtaç olarak yaşamıştır (s:7). Patrimonyal sistem olarak adlandırılan ve rical-i devletin sanat veya ilim erbabını himaye etmesi şeklinde işleyen bu işleyiş, çoğu zamanlar medeniyeti benimsemenin bir simgesi olarak ta benimsenmiş ve tarih içerisinde hem doğuda hem de batıda bulunan hükümdarlar arasında bir rekabet konusu olarak algılanmıştır. Özellikle bulunduğu coğrafya ve yakın bölgeler içerisinde güç sahibi olan hanedanlıklar, bu gücün göstergesi olan sanat ve ilim adamı hamiliğini, yabancı ilim ve sanat adamlarını da himayelerine almak için kullanmışlardır. Bu bağlamda; hükümdar sarayı ve üst düzey

* Yrd. Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi, K.K.E.F. Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Müzik Eğitimi Anabilim Dalı

** Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Türk Din Musiki Anabilim Dalı

yöneticilere ait konaklar, sanat ve ilim erbabının yeteneğinin gösterdiği başlıca yerler olarak görülmüştür. Öyle ki; bu saray ve konaklar, himaye edilen ilim ve sanat erbabı sayısınınca kıymete haiz olarak görülmüş, bu rekabeti ve geleneği idrak ederek yetişen sanat ve bilim adamları yüzyıllar boyunca kendilerine ait meziyetleri bu mekânlarda bulunan insanlar önünde sunmayı tercih etmişlerdir.

Patrimonyal sistem, yani kültür patronajının etkilerinin ilk gözlemlenmeye başlandığı alanın edebiyat olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Osmanlı imparatorluğunun kuruluşunun ardından, Selçuklularla birlikte Anadolu topraklarına taşınan Klasik İrani geleneğin de kısmi etkisiyle şekillenen divan edebiyatında bu tür hediyeleme örneklerine sıkça rastlanmaktadır. Çünkü Arslan'a (1999) göre; "Divan Edebiyatı geleneği içerisinde eserlerin sunulduğu kişilerin, eserlerin müelliflerine verdikleri caizeler bir nevi telif ücreti özelliği taşıyordu. Bu vesileyle şairler hem maddi yönden korunmuş, desteklenmiş oluyor, hem de yeni ve daha güzel eserler vermeleri konusunda teşvik edilmiş bulunuyorlardı. Bu caizeler nakit para, altın olabildiği gibi makam, mevki, mansıb, tımar, at veya bir ev de olabiliyordu" (s.14).

Sanatın ve sanatçının maddi-manevi olanaklarla desteklenmesi olarak tanımlanabilecek olan kültür patronajı, İnalçık'a (2015a) göre; "Ortaçağ İran'ı ve Orta Asya'da çok gerilere giden bir gelenektir" (s.9). Fakat yüzyıllar boyunca varlığını sürdüren bu geleneğin en iyi gözlemlenebildiği ve en yüksek noktaya ulaştığı zaman diliminin 15. yüzyıl olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. İnalçık (2015a) göre; 15. yy. yüksek kültür merkezleri, Timur soyundan gelen hükümdarların payitahtları idi. Osmanlı ve Hint padişahları, bu hükümdarların saraylarını örnek tutuyor, orada yetişen veya "intisab" eden bilgin ve sanatkarları kendi saraylarına çekebilmek için her türlü fedakârlığı göze alıyorlardı (s.10). Bu dönem içerisinde ilim ve sanat merkezi özelliği taşıyan Herat şehrinin iki önemli isme ev sahipliği yapması bu kültür patronajının en iyi örnekleri olarak görülebilir ki; bunlardan birisi Abdurrahman Câmî (1414-1492) diğeri ise Ali Şîr Nevâî'dir. Türk kültür hayatında patrimonyal sisteme ait oluşum sürecinin belki de bu iki ismin hamileriyle olan ilişkilerinden büyük ölçüde etkilendiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

2. Asya'dan Anadolu'ya Taşınan Patrimonyal Sistem

Kültür patronajı her ne kadar ağırlıklı olarak bir Ortaçağ İran'ı ve Orta Asya geleneği olsa da, Türklerin Anadolu'ya göçünün ardından Büyük Selçuklular zamanında da fazlasıyla hissedilmiş ve bir Selçuklu mirası olarak Osmanlı imparatorluğuna devretmiştir. İnalçık'a (2015b) göre; "Bir Türk hanedanı tarafından kurulan Büyük Selçuklu İmparatorluğu (1040-1157), tüm kadîm İran topraklarını kapsıyordu ve eski İran kültürünün canlanmasında belki hepsinden ileri gitmişti" (s.3). Bu sebeple; Büyük Selçuklu imparatorluğu bünyesinde canlanan kadim İran kültüründe genellikle edebi alanda görülen bu emek bedellendirme şekli, diğer birçok toplumsal davranış biçimi gibi zamanla Osmanlı imparatorluğunun oluşturduğu kültürel sistem içerisine de taşınmıştır. Öyle ki; Weber (1978); patrimonyal devlet analizinde, Osmanlı imparatorluğunun özel karakteristiğini patronajın en uç noktası olarak referans almıştır (akt: İnalçık 1992:49).

Osmanlı imparatorluğunun büyüyüp güçlenmesiyle birlikte bu gücün bir göstergesi olan kültür patronajı daha da gözlenebilir hale gelmiştir. Akdoğan'a (1996) göre; Orta Asya'daki çağdaşlarına paralel olarak, "Osmanlı Devletinde II. Murat (1421-1451) ve oğlu Fatih (1451-1481) dönemlerinde, ilme, sanata ve sanatçıya çok değer verilmiş ve ilim adamları himaye edilmiştir" (s.3). Özellikle 1453 yılında İstanbul'un fethi ile birlikte, Osmanlı topraklarına doğudan gelen ilim ve sanat erbabı beraberinde sahip oldukları kültürel renkleri de bu topraklar üzerine taşımış ve Türk milli kültürünün oluşum süreci içerisinde aktif rol oynamışlardır. Berker'e (1984) göre; "Sırasıyla I. Bayezid (1389-1402), I. Süleyman (1402-1411), Sultan Musa (1411-14 13), I. Mehmet (1413-1421) den sonra tahta geçen II. Murad (1421-1451) Osmanoğulları'ndan çıkan ilk bilgin ve sanatkar hakan olarak büyük bir kültürel ve entelektüel faaliyet göstermiş, ilim edebiyat ve sanat çalışmalarını büyük ölçüde desteklemiştir" (s.152). Hemen her sanat dalında olduğu gibi XV. yüzyılda Osmanlı devletinde önde gelen müzikçilerin de II. Murad Han, Fatih Sultan Mehmed han ve II. Beyazid Han olmak üzere üç padişahın yakın çevresinde toplandığı görülmektedir. Can'a (2001) göre; "bu dönemde bazı musiki nazariyatçıları yazmış oldukları eserleri ilim ve sanata büyük destek veren bu padişahlara takdim etmişlerdir" (s.2). Osmanlı hanedanı ve ricâl-i devlet tarafından ilim ve sanata verilen bu destek, zamanla İstanbul'un bir ilim ve sanat merkezi olmasında en büyük rolü oynamıştır.

Türk müziği tarihi açısından Anadolu edvarlarının ortaya çıkmaya başladığı ve sanat alanında ciddi gelişmelerin görülmeye başlandığı bu dönemde; özellikle üzerinde durulması gereken isimlerden birisi Sultan II. Murad'tan sonra tahta çıkan Fatih Sultan Mehmed'tir. Uslu'ya (2007) göre; Fatih Sultan Mehmed, ülkesinin sınırları genişlerken Orta Asya'dan gelen ilim adamlarına kucak açtığı gibi kendi kurduğu Sahn Medreseleri eğitimi sistemi ile ilim öğrenmeyi teşvik etmiş, isteyen herkese eğitim hakkı tanıyarak yeni bir çığır açmıştır (s.18). Ayrıca; ilim ve sanat erbabına hamilik konusunda, sadece Türk ve Müslüman olanların haricinde Avrupalı birçok yazar ressamın yanı sıra zamanın bilinen bilim insanlarını kendi coğrafyasında barındırma konusunda fazlasıyla cömert davranmıştır. Sevensil'e (Tarihsiz) göre; bunlardan biri Cyriacus Pizzi Colli isminde arkeoloji meraklısı bir bilginidir. Bu zat Mısır'da ve Habeşistan'da seyahatler yapmış,

Türkiye'ye gelmiş, İstanbul'un fethinden evvel Edirne'de ikinci sultan Mehmed'in hizmetine girmiş, İstanbul fethinde bulunmuştur. Ciovanni Maria Angiolello adında bir İtalyan'ın da Fatih'in oğlu Şehzade Mustafa'nın maiyetinde bulunduğu batılı müellifler tarafından rivayet edilmiştir. Bunların yanı sıra Fatih'in hayatına dair Yunanca bir eser yazan İmroz adalı Kritovulos ve onbeşinci asırda şöhret kazanmış olan Bizanslı âlim ve şair Yorgi Amiruçi de Fatih Sultan Mehmed sarayında uzun müddet yaşamış, Fatih'e hizmet etmiştir (s.57-60).

15. ve 16. yüzyıllarda Azeri-Türkmen kökenli sanatçıların Osmanlı sarayına intisap etmeleri Müzik kültürü açısından önemli bir dönüm noktasını oluşturmuş ve bu sanatçılar Osmanlı kültürünün gelişimine ve renklenmesine büyük katkı sağlamışlardır. Asya'dan Anadolu'ya doğru taşınan bu kültürel birikim, Klasik İrâni gelenek içerisinde şekillenen hediyeleştirme sisteminin de Anadolu'ya taşınmasını beraberinde getirmiştir. Celayirilerin ve Timurilerin sarayında gelenek haline gelen bu emek bedellendirme sisteminin Osmanlı sarayında da benimsenmesinde bu kültürel akışın kısmen etkili olduğunu söylemek yerinde olacaktır. Daha önceki patronlarından büyük lütuf ve iltifat gören çoğunluğu Azeri-Türkmen bilim ve sanat adamı Osmanlıdaki yeni hamilerinden de aynı ölçüde ilgi görmüştür. Bu sanat ve ilim erbabı ile birlikte Anadolu'ya taşınan patrimoniyal sistem, bu topraklar üzerinde ilim ve sanat yapan kişiler tarafından da benimsenmiş ve başta şairler olmak üzere hemen hemen bütün sanat ve ilim erbabı yaşamsal faaliyetlerini sürdürme amaçlı olarak bir hamî edinme çabalarıyla ömürlerini geçirmiştir. Özden'e (2015) göre; "dönemin usta bestekâr ve icrâcıları bir vesile ile saraya davet edilmişler, biraz daha güven kazanmış olanları ise Enderûn'da hocalık yapmıştır" (s,40). Başka bir anlatımla patrimoniyal sistem içerisinde şekillenen bu emek bedellendirme sistemi Türk kültürü içerisinde de yerleşmiş ve sanatla uğraşan birçok isim yazdıkları eserleri dönem padişahlarına ithaf ederek siyasi otoritenin himayesi altında olmayı tercih etmiştir. Öyle ki; bu hediyeleştirme şekli Osmanlı topraklarına gelen seyyahlarında dikkatini çekmiş ve bu seyyahlar yazdıkları eserler içerisinde bu geleneğin izlerini taşınmıştır. Osmanlı imparatorluğuna gezi yapan seyyahlardan birisi olan Jean-Baptiste Tavernier (1605-1689) bu gelenekle ilgili gördüğü örneklerin birkaçını yazdığı eser içerisinde almıştır. Saraydaki hazinedarbaşının padişaha söylediği "*Seadetlü padişahum ümiddür ki bendeleriniz üzre ihsan-ı şerifinizü izhar idesiz*" ifadelerini eserine almış ve padişahın bu sözler üzerine ihsanlarda bulunduğunu belirtmiştir. Ayrıca sarayda bulunan içoğlanlarının padişaha verdiği bazı hizmetler sonucunda da çeşitli ihsanlarla hediyeleştirildiği konusunda değişik örnekler vermiştir.¹

Bu araştırmada; Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluşu ile birlikte Türk kültür hayatında daha net olarak görülmeye başlanan patrimoniyal sistemin, 19. yüzyıla kadar Türk müzik kültürü içerisinde nasıl yansıdığı bazı örneklerle ele alınarak Tanzimat dönemi ile birlikte bu sistem içerisinde gözlemlenen değişim ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu değişimin dönem içerisindeki müzik kültürüne yansımaları örnek arşiv belgeleri ışığında açıklanmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda; tarihsel süreci açıklamak için ilgili alan yazın taraması sonucu elde edilen bilgiler, 19. yüzyıl sonrasında yaşanan değişimi açıklamada ise Başbakanlık Osmanlı Arşivlerinden elde edilen arşiv belgeleri kullanılmıştır.

BULGULAR

Klasik İrani gelenekle birlikte Anadolu'ya taşınan patrimoniyal sistemin etkileri her ne kadar başta edebiyat alanında görülse de bu sistem yüzyıllar boyunca hem bilim hem de bir sanat dalı olarak kıymete haiz görülen müzik sanatında da etkisini fazlasıyla göstermiştir. Bu bağlamda; bu sistemle hediyeleştirilen ve aynı zamanda bu sistemin Asya'dan Anadolu'ya taşınmasında da büyük ölçüde etkiye sahip olan sanatçıların başında Safiyüddîn-i Abdülmumin Urmevî'yi zikretmek yanlış olmayacaktır. Urmevî'nin hem Türk müzik kimliğinin oluşum sürecinin başlangıcında yer alan bir musikişinas olması hem de patrimoniyal sistem dâhilinde hediyeleştirilen bir kuramcı olması onu bu konuda önemli kılmaktadır. Bu konuda Safiyüddîn'in çağdaşı olan İzzü'l-Erbilî'ye Halife Musta'sım ve hayatı hakkında yaptığı anlatım, bir bakıma patrimoniyal sistemin Türk müzik kültürüne yansımaya başladığı dönemdeki genel durumunu özetler niteliktedir. İlgili bölüm şu şekildedir.

Bağdat'ta çok güzel ve güzelde şarkı söyleyen Lehaz olarak tanınan bir kadın şarkıcı vardı. Halife onu çok sever ve ona bol ihsanlarda bulunurdu. Böylece Lehaz'ın çok sayıda hizmetçileri emlakı oldu. Bir gün Lehaz halifenin huzurunda değişik ve güzel bir şarkı okur. Lehaz'a bu şarkıyı nereden aldığını sorar. O da "bu şarkı hocam Safiyüddîn'indir" der. Bunun üzerine halife onu bana getirin der. Huzura çıkarıldım. Ud çaldım. Çok beğendi ve bana meclise devam etmemi emretti. Bana bol geçimlik verilmesi için emir verdi. Yanında kâtipliğini yapıyordu. İnsanların ihtiyaçlarını gideriyordum. Bana divanda yılda 5 bin dinar ücret tahsis edildi ki bu 60 bin dirheme denk geliyordu. İnsanların müşküllerini çözmekten bunun bri misli veya daha fazlasını kazandığım oldu.

Hülagû'nün hizmetinde bulundum ve ona da müzik yaptım. Musta'sım zamanında kazandığının iki katını kazandım. Alâuddin Atâu'l-Melik el-Cüveyni ve kardeşi Şemsuddin ile

¹ 17. yüzyıl Osmanlı sarayında bu geleneğe ait örnek olayları izlemek için bkz: Tavernier, (2014). S. 73, 93, 99

dostluğumuz oldu. Onların zamanında Bağdat'ta inşa kâtipliğine getirildim ve bana nedimlik rütbesi verildi. Nimet ve ihsanlar kat kat arttı.(el-Kutubî, II, 39-40-Akt: Arslan 2007:19)

Safiyüddin tarafından Izzu'l-Erbili'ye aktarılan bu bilgi bir bakıma Orta Asya'da etkin olarak var olan ve Anadolu'ya yavaş yavaş ilerlemeye başlayan bu sistemin Türk müzik kültürü içerisinde ilk etkilerini gösterdiğini ne zaman belgeler niteliktedir.

Urmevi döneminin hemen ardından Anadolu'daki müzik kültürünün oluşum sürecinde en önemli olay Azeri-Türkmen sanatçıların Osmanlı sarayına intisap etmeleridir. İnalçık'a (2015b) göre; "Azeri-Türkmenler, bir yandan İran Fars dili ve kültürüne, öte yandan menşe, dil birliği dolayısıyla Osmanlı-Türk kültürüne egemen olmaları sonucu, bu iki kültür arasında aracılık yapmışlar; özellikle Osmanlı yüksek saray kültürünün oluşumunda önderlik etmişler, yüksek saray musikisinde birinci derecede etkili olmuşlardır" (s.43). Patrimonyal sistemin musikişinaslar üzerindeki etkilerinin ve bu musikişinasların yaşam şekillerini ne derece değiştirdiğinin gözlenebildiği bu Azeri-Türkmen musikişinasların belki de en bilineni Abdülkadir Merâğî'dir. Merâğî doğumundan başlayarak ölümüne kadar ilerleyen süreç içerisinde sürekli olarak bir hâminin koruması altında yaşama ihtiyacı hissetmiş ve müzik hayatı boyunca yazdığı eserlerinin hemen hemen tümünü koruması altına girdiği hâmlerine ithaf etmiştir. Bardakçı'ya (1986) göre; yazmış olduğu yaşnâmede "padişahlardan ihsanlar elde ettim, onlardan aradığım şeyleri buldum" ifadelerini kullanarak, ilk koruyucusu Sultan Üveys'den başlayıp, Sultan Hüseyin, Ahmed Bahadır Han, Şuca Şah, Berkuk Şah, Şehzade Şeyh Ali, Sultan Beyazıd, Timur Kürken, Sultan Halil ve en son Şahrüh Sultan Bahadır'ın isimlerini tek tek saymıştır. Ayrıca bu hamilerin kendisine sağladıkları olanaklar ve bağışladıkları ihsanlar hakkında detaylı bilgiler vererek her biri hakkında övgü dolu ifadelere de yer vermeyi göz ardı etmemiştir (s.153-158).

Merâğî, 1372-1374 tarihleri arasında ününü duyan Muzafferilerden Mübarek Şah Şuca'nın daveti üzerine hayatında en az bir kere Şiraz'a gidip müzik sanatını gösterdi. Yaşname'sinde belirttiği gibi ondan hediyeler aldı, iltifatlar gördü. 1376- (h.777) Sultan Hüseyin Celayiri, kendisine nedimlik ve ud öğretmenliği yapmış, Abdülkadir Merâğî için bu tarihte (777/1376) bir "hat" yazdı. Hattında "Allah ona gençliğini bağışlasın" diyerek, hem 23 yaşındaki gençliğini belirtmekte hem de sanatını övmektedir. Muhtemelen Sultan Hüseyin'in kardeşleri olan Leyh Ali ve Sultan Bayezid de onun için onun için aynı yıl içinde birer hat yazdılar. 1377- 1 Şubat (h. 1 Şevval 778), Ramazan ayı sonunda her akşam birer tane olmak üzere toplam 30 nevbet-i müretteb-i müstezad besteleyerek iddiayı kazandı. Merâğî, bu başarısı üzerine, yüz bin kerub altını ile birlikte Hacı Rıdvanşah'ın kızıyla evlendirildi ve ardından Sultan Hüseyin Celayiri'nin Basra valisi olan kardeşi Ahmed'in yanına nedimliğe tayin edildi. 20 yıl hizmet ettiği Sultan Ahmed'den ayrıldıktan sonra, Timur kendisine Semerkant'ta "gelir getirecek bir köy, ev, bağ ve bostan" bağışladı. 1405- 19 Mart (h. 17 ramazan 807), Merâğî'nin Yaşname'sinde sık sık Kur'an okumak ve ud çalmak için davet ettiğini ve "Mücevherli Hırka" verdiğini söylediği Timur'un Semerkant'ta ölümünün ardından torunu Halil b. Miranşah, Taşkent'ten gelip Semerkant'ta sultan oldu. Böylece Abdülkadir Merâğî, Halil Sultan'ın (1405-1409) hizmetine girdi. 1410- Abdülkadir Merâğî, ikinci eseri *Câmiul-elhan*'ı ikinci kez Şahrüh'a ithafıyla Herta'ta yeniden yazdı. 1418- (h.821) Abdülkadir Merâğî, *Mecalis*'ten sonra dördüncü eserini, h.21 Şevval 821 / 21 Kasım 1418 tarihinde Cuma günü bitirmediği *Risale-i Lahniyye* adlı eserini yeni veliaht sayılmasının onuruna Baysungur Mirza'ya ithaf etmiştir (Uslu 2015: s. 7-19).

Abdülkadir Merâğî'nin Makâsıdu'l-Elhân adlı eserini II. Murad'a sunmak için Osmanlı sarayına gelip gelmediği halen daha tartışmalı bir konu olsa da bir hâminin koruması altında bulunma düşüncesi, sadece Abdülkadir Merâğî'nin değil Merâğî'nin oğullarının da hayatını tamamıyla etkilemiştir. Celayirlilerin ve Timurun saraylarında Merâğî ile başlayan bu sistem çatısı altında yaşama şekli, Osmanlı sarayında II. Murat'ın tahta geçmesiyle birlikte Merâğî'nin oğlu Abdülaziz Merâğîzade ve torunu Derviş Udi Mahmud Abdülkadirzade ile devam etmiştir. Öyle ki; Uslu'ya (2015) göre; Osmanlı sultanı Merâğî ailesine eski sultanlarından daha fazla cömert davranarak, bir köye ait toprakların gelirini bu aileye aktarmış, bu ihsan karşılığında 1423-11 Şubat (29 safer 826) Abdülkadir Merâğî'nin beşinci eseri Makâsıdu'l-elhân üçüncü kez, II. Murat'a ithaf edilerek yazılmıştır. Oğul Abdülaziz Merâğîzade'den sonra torun Derviş Udi Mahmud Abdülkadirzade'de 1525 yılında gündeliği kırk yedi akçe, aylığı 1410 akçe ile sarayda görevine devam etmektedir (s.20-35).² Abdülkadir Merâğî ve soyunu takip eden kişiler musiki dünyasına yaklaşık olarak 200 yıl boyunca hizmet etmiş ve bu sürenin büyük bir kısmında da Osmanlı sultanlarının hamiliğiyle yaşamını sürdürmüştür. II. Murat başta olmak üzere II. Mehmed, Sultan II. Beyazıd, Yavuz Sultan Selim ve Kanuni Sultan Süleyman'ın saltanatlarında Merâğî ailesi, sürekli olarak siyasi otorite ile iyi ilişkiler içerisinde olmuş yazdıkları eserleri sürekli olarak patronlarına ithaf etmişlerdir.

² 1421- (h.825) yılında Osmanlılarda II. Murat, Osmanlı tahtına geçti. Herat'tan bir kervanla yola çıkan henüz 14-15 yaşlarındaki küçük oğlu Udi Abdülaziz Abdülkadirzade, elinde muhtemelen 824/1421 tarihli Makâsıdu'l-elhân (beşinci eserinin ikinci nüshası) ve Merâğî'nin II. Murat için yaptığı Türkçe sözlü Hüseyinî amel bestesiyle birlikte, II. Murat'ın yanına Bursa'ya ve Edirne'ye geldi. II. Murat Edirne'nin Temürhan adlı köyünü bu yıl iktâ olarak verdi. Uslu, 2015, s.20

Abdülkadir Merâgî dışında bu dönemde yaşamış diğer birçok müzik kuramcısı ve musikişinas yaşamsal faaliyetlerini sürdürmek adına dönem padişahlarını kendilerine patron olarak seçmiş ve bu padişahların kendilerine bahsettiği ihsanlar yoluyla ömürlerinin büyük bir kısmını tamamlamıştır. Bu konuda göze çarpan diğer bir örnek isim Ahmed oğlu Şükrullah'tır. 1380'li yıllarda dünyaya gelen Şükrullah, 20'li yaşlardan sonra Osmanlı'ların hizmetine girmiş ve özellikle II Murad tarafından önemli görevlere vazifelendirilmiş ve tıpkı Merâgî gibi oğlu da Osmanlı sarayında önemli görevlere getirilmiştir.

Şükrullah, ilk Osmanlı tarihlerinden olan ve 1456-1459 tarihleri arasında yazdığı Behcetü'üt-Tevârih adlı eseri Fatih'in veziriâzamı Mahmut paşaya ithaf etmiştir. Bu eserin sonunda eseri tamamladığı sırada 70'i geçtiğini ve 51 seneden beri Osmanlı'na dua ile meşgul olduğunu yazmıştır. II. Murad'ın saltanatında diplomatlık ve elçilik dâhil birçok devlet görevinde bulunmuş, Fatih devrinde ise hükümdarın çocukları Şehzade Bâyezid ve Mustafa için Edirne'de 1456 senesinde tertip edilen sünnet merasiminde hünkârla karşı karşıya oturacak kadar protokol içerisinde kendisine yer edinmiştir. Şükrullah, Behcetü'üt-Tevârih'in dışında günümüze kadar ulaşabilen bir musiki risalesinin de yazarıdır. Her ne kadar hazırlanmış olduğu risale, Safiyüddin Abdü'l-mü'min-i Urmevî'nin Arapça Kitâbü'l-Edvâr'ı ve 14. asırda yazıldığı sanılan, müellifi meçhul Farsça Kenzü't-Tuhaf risalesi ve künyesi bilinmeyen başka bir risale den tercüme niteliği taşıyan bir eser olsa da, bu eser Türkçedeki en eski edvar risalesi olması açısından önem taşımaktadır. Risale, Şükrullah tarafından İsa adındaki bir hükümdar çocuğunun emriyle hazırlanmış ve sonraki senelerde Osmanlı hükümdarı İkinci Murad'a ithaf edilmiştir. Şükrullah, risalenin bir bölümünde bir devlet sahibinin hizmetine girmek istediğini aşağıdaki ifadelerle anlatmıştır (Bardakçı 2012: s. XV-XXXV).

İşbu veçhile fikr kıldum ki gönül kuşını habs evinden azad idem ve bir sahib-devlet kullığına iriürmekile şad idem. Bu sebeb ile fikr peykini etrafa gönderdüm. Şol ümi de ki bir şer if sa'atde ve mübarek günde devlet-yar idüp bir sa'adet ehli hidmetine irişe ve anun ayağı toprağıla bilise ve gele bu za'ifi ol haberile sevindüre, ta ben dahı anun hidmetine irem (Bardakçı 2012: s. XX).

"Mecelletun fi'l Mûsika" adlı musiki risalesinin yazarı olan Fetullâh Şîrvânî de (1417-1486) yine bu yüzyıl içerisinde Osmanlı sultanları tarafından himâye edilen Azerbaycanlı ilim ve sanat adamları arasında yer alana önemli bir isimdir. İnalçık'a (2015b) göre; Baş hocası Kadızâde Rûmî Anadolu'ya gitmesini tavsiye etmiş, Şîrvânî Semerkant'ta yazmaya başladığı El-Ferâ'id ve'l-Fevâ'id adlı eserini birkaç yıl sonra Anadolu'da bitirmiştir. II. Murat devrini sonunda Anadolu'ya gelene Şîrvânî ilk olarak Kastamonu'da Candaroğlu İsmail Beyin yanında ikamet etmiş ve Çandarlı Halil Paşa himayesi altında bulunmuştur. İstanbul'un fethinden sonra Musiki ilmi ile ilgili yazdığı Mecellatun fi'l-Mûsika adlı eseri Sultan Mehmed'e ithaf ederek sunmuştur. Öyle ki; bu eserin başlangıç kısmında Fatih Sultan Mehmed'e övgülere yer vermiştir (s. 54-59).

Yine döneme ait Türk Müzik kuramcısı Ladikli Mehmed Çelebi bu musikişinaslar arasında gösterilebilir. Uslu'ya (2003) göre; Ladikli Mehmet Çelebi, Şehzade Bayezid'in Amasya valiliği sırasında onun çevresinde yer almış, Bayezid'in yirmi altı yıllık Amasya valiliğinden sonra 886'da (1481) tahta geçmesi üzerine İstanbul'a giderek orada müderrislik yapmıştır. Birçok yazılı kaynak eser bırakmakla birlikte; Zeynü'l-elhân fi 'ilmi't-te'lif ve'l-evzân adlı müzik eseri önce Arapça (888/1483), bir yıl sonra da aynı isimle Türkçe olarak yazılıp II. Bayezid'e takdim edilmiştir. Er-Risâletü'l-fethiyye ise Mûsiki nazariyatıyla ilgili ikinci eseri olup Arapça kaleme alınmıştır. Padişahın fetihleri münasebetiyle kitabına bu ismi verdiğini belirten Mehmed Çelebi eseri II. Bayezid'e sunmuştur (s.449). Hayatı hakkında çok detaylı bir bilgi bulunmasa da, tıpkı Azerbaycanlı-Türkmen musikişinaslar gibi Ladikli Mehmet Çelebi de yaşamsal faaliyetlerini sürdürme amaçlı olarak yazdığı eserlerin bir çoğunu dönem hükümdarına ithaf etme yolunu seçmiştir.

On altıncı yüzyıl Türk müzik tarihi açısından genellikle durgun olarak geçen bir yüzyıl olarak nitelendirilmekle birlikte bu yüzyılda da patrimoniyal sistemin yürütüldüğüne dair örneklerle rastlamak mümkündür. Bu bağlamda gösterilebilecek bir örnek Abdülkadir Merâgî'nin torunu Derviş Udi Mahmud Abdülkadirzade'dir. Uslu'ya (2002) göre; Hacı Abdülaziz'in oğlu Mahmud Farsça yazdığı müzik teorisi hakkındaki eserini, önce II. Bayezid'e sunmuş, II. Bayezid'in ölümünden sonra bu eserini bazı küçük değişikliklerle ve adını Muhtasar der ilmi'l-musikî diye değiştirerek Kanuni Sultan Süleyman'a takdim etmiştir. Bununla Mahmud'un II. Bayezid'dan Kanuni zamanına kadar sarayın gözde musikişinası olduğu da ortaya çıkmaktadır (s.719).

Türk müzik kültürü içerisindeki 17. yüzyılda yaşamış birçok önemli ismin yaşamına ilişkin alıntılarda da patrimoniyal sistemin etkisi fazlasıyla görülebilir. Bu yüzyılda yaşamış olan ve Geleneksel Türk Müziği tarihi açısından büyük önem taşıyan musikişinaslar arasında birçok ismi saymak mümkündür. Prens Kantemir olarak bilinen ve Türk müziği tarihinde kendi adıyla nota sistemi mucidi olarak tanınan "Dimitrie Cantemir" bu isimlerin başında sayılması gerekenlerden birisidir. Boğdan beyi Konstantin Kantemir'in üçüncü eşinden doğan küçük oğlu Kantemiroğlu, Osmanlı imparatorluğunun voyvodalar için getirdiği vergi verme ve bağlılıklarını ortaya koymak için kendi oğullarından birisini Osmanlı himayesine bırakma

şartı sonucunda Osmanlı topraklarına üç kez gelmiştir. Enderun'a alınarak eğitimine burada devam etmiş ve Osmanlı kültürü ve müziğini iyi derecede öğrenerek Türk müzik kültüründe büyük önem taşıyan "Kitâbu 'İlmi'l-Mûsikî 'alâ vech'l-Hurûfât" adlı eserini bu süreç sonunda yazmıştır.

O dönemin en yetkili mûsikî meraklılarından Hazîne-i Hümâyûn Kethüdası İsmail Efendi ile saray-ı Hümâyûn Hazînedarı Latîf Çelebi'nin dilekleri ve yüreklendirmeleri üzerine, Türkçe bir mûsikî kitabı yazarak, eserini 1691'de tahta çıkan II. Sultan Ahmed'e sunan Prens Kantemir o asırlarda bilinen peşrev ve semâilerin pek çoğunu kendi icadı olan nota ile yazarak bu kitapta toplamıştır (Tura 2000, s. XXII). Dönem padişahı II. Sultan Ahmed tarafından tanınan, saray çevresi ve dönemin ileri gelen musikişinasları tarafından saygın bir musikişinas olarak bilinen Prens Kantemir Osmanlı kültürüne verdiği bu hizmet karşılığında sadece maddi olarak hediyeledirilmemiş aynı zamanda ricâl-i devlet tarafından kritik görevlere de getirilmiştir. Bu manevi hediyeledirme olayını Tura aşağıdaki satırlarla anlatmıştır.

1710 yılında, Rusya İmparatoru büyük (ya da deli) Petro, Osmanlı Devleti'ne savaş açar. O devirde Boğdan beyi bulunan Nikola Mavrokordato'nun devlete bağlılığı bilinmekte ise de savaş işleri konusunda yetersiz kaldığı ve kalacağı anlaşıldığından, Kasım ayında, III: Sultan Ahmed, onun azline karar verir ve yerine prens Dimitri'yi Boğdan beyliğine atar. Bu münasebetle, prens Padişah'ın huzuruna kabul edilmiş ve kendisine hil'at-i fâhire³ giydirilmek suretiyle yakınlık gösterilmiştir. Kantemiroğlu'nun, ünlü Sultanî Nevâ semâisini bu sırada bestelediği ve kendi buluşu olan notayla yazıp teşekkür ve bağlılık göstergesi olarak Padişah III. Sultan Ahmed'e sunduğu söylenmektedir (Tura 2000, s. XXII).

Dönem padişahı tarafından bu tür kritik bir göreve getirilmesi sanat ve ilim adamlarının Osmanlı sarayında maddi ödüllendirme haricindeki manevi ödüllendirme hakkında önemli bir davranış şeklini ortaya koymaktadır.

18. yüzyılda yaşayan ve Geleneksel Türk Müziği tarihinde çok ender rastlanan bir kaynak türünün müellifi olan Şeyhülislam Es'ad Efendi de bu sistem içerisinde hediyeledirilen sanat ve ilim erbabına örnek olarak gösterilebilir. Şeyhülislam Esad Efendi Geleneksel Türk Müziği tarihinde örneğine pek rastlanmayan ve daha çok edebiyat alanında yaygın görülen bir eser türü olan tezkire yazarlarından birisidir. Es'ad Efendi'nin yazmış olduğu tezkire tamamıyla musikişinaslara yönelik olup, döneminin 97 önemli musikişinası hakkında değerli bilgiler barındıran nadir bir kaynaktır. *Atrabü'l-Âsâr fi Tezkireti Urefai'l-Edvâr* adını taşıyan ve bestecilere ait biyografik bilgileri içeren eser Behar tarafından incelenmiş ve günümüz tarihsel müzikoloji çalışmalarına kaynak olarak kazandırılmıştır.

Her şeyden önce bu eserin Es'ad Efendi'nin önsözündeki açık beyanına göre Sadrazam Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'ya "arz ve ihda" edildiğini biliyoruz. Yani *Atrabü'l-Âsâr* Damat İbrahim Paşaya sunulmuş ve ona hediye edilmiştir (Behar 2010: s.27). Es'ad efendi döneminin ileri gelen insanlarından olduğu ve rical-i devlet tarafından önemli görevlerde bulunduğu da bilinmektedir. Devletin üst kademelerinde yer alan bir şahsın bu tür bir eser yazarak dönemin sadrazamına ithaf etmesi, patrimoniyal sisteme ilişkin daha önceki örneklerden farklılık arz eden bir durum olmakla birlikte bu sistem içerisinde hediyeledirmelerin her zümreye dair kullanıldığını da kısmen örneklemektedir. Ayrıca yazdığı eser içerisinde "Nazım" başlığıyla verdiği şiirleri içerisinde döneme ait rical-i devlet için yaptığı övgüler ise dikkate değer diğer bir noktadır ki; bu şiirlerden kısa bir bölüm şu şekildedir.

Ey padişeh-i taht-nisin-ı levlak

Vey badi-i icad-i zemin ü eflak

Zâtınla olur vücud-ı rahmet müsbet

Şahiddir ana nas-ı "Vema erselnak"

"Ey levlak tahtında oturan padişah ve ey yerlerin ve göklerin vücut bulmasına sebep olan. Rahmetin varlığı senin zatınla sabittir ve ona "Ve ma erselnâk" ayeti şahittir" (Uslu 2006:s.11)

19. yüzyıl başlangıcı her ne kadar Türk toplum hayatında yeniliklerin başlangıcı olarak nitelendirilse de eski geleneklerle yeniliğin bir arada yaşamasına ait birçok örneğe rastlanmaktadır. Öyle ki; Ortaylı (2015:19); "Tanzimat insanının oluşumunda geleneğin payı vardır ama geleneği değiştirme geleneği Tanzimatçılarla başlamıştır" ifadelerini kullanırken sadece dönem insanını tarif etmekle kalmamış aynı zamanda yine başka bir eserinde (2014); "işin sonunda her projeye hem olumlu hem olumsuz anlamıyla "alla turca" lık çeşnisi vermeyi de bildiklerini" belirterek bu dönem içerisinde ki iççeliği farklı yönleriyle ele almıştır. (s,141). Kuşkusuz ki; bu düalist yaşayış tarzı müzikal kültürü de etkilemekle kalmamış bu kültür içerisinde yer alan hediyeledirme sistemini de etkisi altına almıştır. Var olan geleneksel hediyeledirme

³ Halife ve hükümdarlar tarafından verilen şeref elbisesi. Sözlükte "elbisesini çıkarmak, üzerinden çıkardığı elbiseyi başkasına vermek" anlamına gelen hal' kökünden türeyen hil'at, terim olarak halifeler ve hükümdarlar tarafından taltif etmek ve şerefledirmek amacıyla devlet adamlarına ve diğer bazı kişilere giydirilen değerli elbiseyi ifade eder. Dârü'ttrâzlarda sanatka-râne sırma işlemelerle, Özellikle şerit halinde kenar yazılarıyla süslenmiş olan ve hükümdarın isim veya âlâmetini (şiar) taşıyan kaftanlar (trâz) hükümdar tarafından taltif amacıyla birine hediye edildiğinde hil'at adını alırdı (Şeker 1998).

biçimleri hâlihazırda varlığını sürdürürken öte yandan yeni hediyeleştirme şekilleri bu kültürel yapı içerisinde görülmeye başlamıştır.

Patrimonyal sistem açısından geleneksel bedellendirmeye ait bulgulara Enderûnda olan önemli olayları anlatan Letâif-i Enderûn adlı eserde rastlamak mümkündür ki; bu örneklerden ilki eserde “*Ol vakâyi-i letaif-i enderûniye der sâl seb’a ve işrin ve mieteyn ve elf ve ihsân-ı unvân musahib-i derviş İsmail efendi ve hânende Arif per mearif*” adlı başlıkla verilmiştir. İlgili bölüm şu şekildedir.

Ziyâdesiyle makâma âşinâ ve bu cihetle dîdeleri rûşenâ olan derviş İsmail Efendi ile erbâb-ı hâvi bi-nevâdan hânende Arif ağanın musikide mahâretleri zâhir ve sadâlarının nâziri nâdir olduğundan bu aralık musikinin râyic-i revâyic üç itibâr-ı müsteârî izdiyâd bulunduğuna bazı makam karniyesiyle intikal ve pesendide tab-ı hümayûn buyurulması ihtimal olan beste ve semai ve nakış ve kâr ve rubâi ile iştiharları derkâr-ı hususi ile şarki ve hisar ve arazbara herbâr itibarları rast gelenlerin methinden mâlûm şehriyâri kâmkâr olmağla ki fi’l-hâl ol iki Fârâbi-i zamanın musahiblik unvânı ile mâye-i şevk âver surur-i nühufteleri âşikâr ve âğâze-i beste-i bercesterleri saz-kâr olmasına irâde-i seniyye taalluk ve nây-i dil-i nâlânları mütehasir ukûl-i usûl üzre huzûr-i hazret-i sadrâzamide ferve-i zencab eksasiyla akranlarına tefevvuk etdirildi.(Hafız İlyas H.1273: s.3-4)

Yine aynı eserde “*Serheng-i .shriyâri şâdânda Arif ağa ve Kemiksiz Ahmed ağa ve Hafız efendi*” başlığıyla verilen kısım bu tür bir ödüllendirmeye örnektir ki ilgili kısım aşağıda verilmiştir.

Enderûn feyz-i makrunda olan ağalardan musikiye misal olanların zâtında kimisinin sadâsı âlâ kimisinin saz tarabsazdan birine îbtîlâsı mâlûm-i âlî bâlâ oldukda ibtidâi meşkhâneye devam nizamından olmağla hevesi olanlar şerâitine riâyet ederek merâmına nâil oldukları müselleme ve âzân-ı cümle bir çok vakitten berü sine-i keman meşkine müdâvîm ve çavuş ağalara mülâzım olan seferlide Arifağa ve tanbur meşki ile meşhur olan kemiksiz Ahmed ağa ve zeyl-i defter-i mehterde muharrer zurnazen hâfız efendi musikide mahâret-i kâmile bidâ ettikleri başçavuş rakkas İbrahim ağa vâsitasıyla mukaddem bilindiğinden işbu şehri-i şevvalin yirmi altıncı (Çeharşenbe) Çarşamba günü çavuşlara ilhak ile mesrur ve başlarından sürmeli takiyyeleri çıkarub çavuş yeleği giydikleri beynlerinde aşırı iftihar edecek bir sürur oldu.(Hafız İlyas H.1273: s.62)

Verilen örnekler içerisinde geçen “*sürmeli takiyyeleri çıkarub çavuş yeleği giydikleri*” bilgisi Enderun içerisinde bir nevi rütbe sisteminin belli belirsiz görülmeye başladığını ortaya koysa da bu sistematik bir rütbe sisteminin sürekli var olduğuna ilişkin belge örneğine çok fazla rastlanmamaktadır. Fakat bu ifadelerde dikkati çeken husus; 19. yüzyıl itibarıyla patrimonyal sistem içerisinde bulunan bir takım geleneklerin yavaş yavaş unvan ve rütbe statüsüne dönüştüğüdür.

Yukarıda verilen örnekler dışında yine bu dönem içerisinde rastlanan bir yardım türü de musikişinasların barınma ihtiyaçlarının karşılanması adına yapılan yardımlardır. Başbakanlık Osmanlı arşivlerinde bu türden birçok belgeye rastlanmakla birlikte Toker (2016) göre; Bu belgeler takip edildiğinde yüksek rütbeli müzisyenler için konak, diğer müzisyenler için ise hane adı verilen binaların inşa ettirildiği görülür. Musika-i Hümayûn Ser-umerası İbrahim Paşa, Guatelli Paşa, Musika-i Hümayûn kaymakamı Hurşit Bey, Kemani Sebu, Kolağası Emin Bey, Musika-i Hümayûn Kaymakamı Mehmet Bey, Musika-i Hümayûn Ser-umerası İbrahim Paşa gibi isimler bu tür bir hediyeleştirmeden faydalananlar arasında sayılabilir (123-124).

Yine bu dönem içerisinde yapılan kişisel yardımların yanı sıra kurumsal anlamda yapılan yardım örneklerine de rastlanmaktadır. Bu tür hediyeleştirme örneklerinin uygulamasına dair en önemli örnekler sultan Abdülaziz tarafından sergilenmiştir. Toker’ın (2016) arşiv belgelerine dayanarak; Sultan’ın Avrupa seyahati ve Crystal Palace’da izlediği bir temsilden sonra bu kuruma 1000 pound ihfanda bulunmasının yanı sıra Salzburg’da bulunan Mozar Cemiyet-i Musikisi adlı bir cemiyete ve Richard Wagner’in Bayyera’da inşa ettirdiği Bayreuth Festival Tiyatrosu’na yaptığı yardımları ortaya koyması da bu tür bir hediyeleştirmeyi örnekler niteliktedir (s.127-128).

Emeğin hediyeleştirmesi açısından yeniliklerin görülmesi adına incelenmesi gereken olay, bu yüzyılda Musika-i Hümayûn’un açılmasıdır ki; bu sistem içerisindeki değişimleri Musika-i Hümayûn’un içerisindeki işleyişten tespit etmek mümkün olmaktadır. Kurumun açılmasıyla birlikte Enderun mektebinde ve Mehterhânede kullanılan bedellendirme sisteminden farklı olarak musikişinaslara artık devlet teşkilatı içerisinde resmi statü kazandırılmaya başlanmıştır. Bu statü ilk olarak Askeri teşkilat içerisindeki derece unvan ve terfi sistemleri aracılığı ile sağlanmıştır. Alimdar’a (2011) göre; “Muzika gerek organizasyon gerek ödüllendirme sistemleri ve araçları açısından ordunun sistemlerine benzer şekilde örgütlenmiştir. Orduda kullanılan dereceler, unvanlar ve terfi sistemleri, yirminci yüzyıla kadar nerdeyse aynen kullanılmıştır” (s.51). Bu hediyeleştirme her ne kadar düzenli geliri de beraberinde getirmekteyse de başlangıçta bu tür bir statü kazandırma olayını manevi hediyeleştirme olarak ele almak mümkündür. Daha önceki yüzyıllarda da bazı musikişinaslar ricâl-i devlet tarafından bürokratik olarak görevlendirme usulü ile hediyeleştirilmişse de Musika-i Hümayûn musikişinaslarının askeri bir personel olarak düşünülüp standart unvanlar ile sınıflandırılması geçmiş yüzyıllardan büyük ölçüde farklılıklar göstermektedir. Ayrıca bu tür bir rütbe

sisteminin Enderun mektebinde izlerine rastlanmış olmakla beraber musikişinaslar adına bu rütbe sisteminin tam olarak işleyiş kazandığını söylemek eldeki belgelerle pek mümkün olmamaktadır.

Musika-i Hümâyûn'da kullanılan rütbe ve unvan sistemi haricinde emek hediyeleştirme sisteminde yaşanan en büyük değişim madalya ve nişan sunma geleneğinin ortaya çıkmasıdır ki; bu geleneğin ortaya çıkışı III. Selim dönemine dayanmaktadır. Daha önceki yüzyıllarda yabancıları onurlandırmak amacı ile kullanılan Hil'at ve benzeri hediyeler Eldem'in (2004) tabiriyle; yerini "bir İngiliz tasarımı ve icadı olan ve Osmanlı hükümeti tarafından Nelson'u mükâfatlandırmak amacı ile bilinçli ve istekli bir şekilde benimsenen avizeye (Madalyon) bırakmış ve Osmanlıların batı tarzındaki taltif araçlarının keşfinin ilk safhası Vak'a-i Mısriyye madalyalarının dağıtılmasıyla birlikte tamamlanmıştı" (s.38-54).

Sultan II. Mahmud tarafından Tanzimat Fermanının ilanına kadar geçen sürede Nişan-ı İftihâr ismiyle verilen bu nişaların 1852 yılından sonra bir nizamnameye bağlı olarak "Mecidi Nişanına" dönüşmesi doğrudan askeri alanı ilgilendirmekle birlikte, bu askeri teşkilat içerisinde yer alan Musika-i Hümâyûn'da da etkilerini göstermeye başlamıştır. Bu bağlamda; avize (madalyon) yerine artık nişan ve madalyalar kullanılmaya başlanmış ve gerek kurumsal yapılar içerisindeki kişiler gerekse bu kurumsal yapılar dışında kalan ilim ve sanat erbabı rical-i devlet tarafından bu taltif yöntemiyle hediyeleştirilmiştir. Bu emek hediyeleştirme şekliyle taltif edilen kişilere ait Başbakanlık Osmanlı Arşivinde 100 kadar belge bulunmakla birlikte; bu belgelerin tamamı incelendikten sonra araştırmayla ilgili olan değişik örnekleri araştırma kapsamında sunulmuştur. Verilen belgelerin günümüz yazı diline çevrilmiş hali aşağıda, belgenin orijinali ise eklerde verilmiştir.

Bu belgelerden ilki Musika-i Hümâyûn'un kurulması ile birlikte bu kurumun teşkilatlandırılması amacı ile getirilen İtalyan şef Giuseppe Donizetti'nin ödüllendirilmesi amacı ile verilen nişana ait belgedir. Belge içeriği şu şekildedir.

Musika-i Hümâyûn muallimi Donizetti'ye üçüncü rütbe-i nişânı i'ta buyurulmuş olduğundan ancak dördüncü rütbe nişânı celb olunarak hazine-i celilede hıfz olunmak üzere bila-muhafaza gönderilmiş olduğundan iktizâ eden ilm-u haberin de irsâli hususu nişân-ı hümâyûn kaleminden 3 Şubat 72 tarihiyle maruz mevrud-i ilm-u haber mucibince iktizası mesarifan-ı muhasebesinden lede'l-tevâlî mezkûr nişân-ı bîl-vürûd hazine-i celile veznedarbaşısı izzetlü efendi tarafına ba-teslim memuruna hıfz olunduğu mübin nişân-ı hümâyûn kalemine ilm-u haberin tahriri iktiza eylediği derkenar olarak ilm-u haberi yazılarak fermân-ı sami-i buyurulduğu mucibince kaydolunub mezkûr nişânla memura hıfz olunduğunu mübin nişân-ı hümâyûn kalemine işbu ilm u haberin verildi.

Fi 06 Cemaziyel-âhir 1272 (13 Şubat 1856)

BOA-A.}DVN 111/22 (EK:1)

Bu bağlamda araştırma sürecinde incelenen ikinci belge ise İtalyan şef Giuseppe Donizetti'nin ardından yine aynı kurumun başına şef ve muallim olarak getirilen yine İtalyan bir musikişinas olan Callisto Guatelli'nin bir nişan ve bu nişanla beraber kendisine sunulan bir imtiyaz belgesi olan beratla ödüllendirilmesine ilişkin bir belgedir. Belge içeriği şu şekildedir.

Atûfetlü efendim hazretleri

Muzika-i Hümâyûn-u şâhâne muallimi Guatelli Bey'e ihsân buyurulan dördüncü rütbe Nişân-ı Âli Osmâni'nin tanzîm ettirilen berât-ı âlisi leffen irsâl su-i atûfileri kılınacağı beyânıyla tezkire-i senâverî terkîm olundu efendim.

Fi 13 Cumâdel-âhire 1280, (25 Kasım 1863)

Ma'rûz-ı çâker-i kemûneleridir ki;

Reside-i dest-i ta'zim olan işbu tezkire-i sâmiye-i asafâneleriyle zikr olunan berât-ı âli manzur-i şevket-mevfur hazreti şehriyâri buyurulmuş ve mezkûr berat-ı âli iktizâsının icrası zımında tevkiף kılınmış olmağla ol bâbda emr u fermân hazret-i velliyü'l-emrindir.

Fi 14 Cumâdel-âhire 1280, (26 Kasım 1863) (BOA-İ.DH 519/35330) (EK:2)

Bu belgelerden diğeri; Musika-i Hümâyûn'a Callisto Guatelli'den sonra şef olarak getirilen Fernando D'Aranda hakkındaki bir belgedir ki; bu belgede tıpkı diğer sunulan belgeler gibi şahsın sabit ücretlendirilmesi dışında ona sunulan bir nevi manevi ödüllendirme niteliği taşımaktadır. Belge içeriği aşağıda sunulmuştur.

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu

Baş Kitâbet Dâiresi

1514

Musika-i hümâyûn muallimi Mirliva Aranda Paşa'ya altun ve gümüş liyâkat madalyası ihsân buyurularak muâmele-i lâzimenin îfâsı şeref-sudûr buyurulan irâde-i seniyye hazret-i pâdişâhi iktiza-i âlisinden bulunmağla ol bâbda emr u fermân hazret-i velliyü'l-emrindir.

11 Safer 315 (12 Temmuz 1897)

Ser-kâtib-i Hazret-i Şehriyârî

Hasan (BOA-İ.TAL 116/60)(EK:3)

Musika-i Hümâyûn açılışı ile birlikte bu kurumda eğitimlik yapması amacı ile kurumda görevlendirilen yabancı şefler ve musikîşinaslar, 19. yüzyıl sonlarına kadar askeri rütbe sisteminde var olan unvanlar yerine muallim olarak isimlendirilmiştir. Dolayısıyla bu şef ve musikîşinaslar sabit bir ücretle görevlendirilmelerinin yanı sıra onlara bir nevi unvan statüsü taşıyan ve imtiyaz sağlayan berât, nişan ve madalyalarla taltif ve hediyeleştirme yöntemleri ile ödüllendirilmiştir. Verilen belgelerden sadece D'Aranda'ya ait olan belgede şahsın rütbesiyle birlikte verilmesi 19. yüzyıl sonlarında yabancı şef ve muallimlerin de rütbe sistemi içerisinde yer aldığını göstermekle birlikte, bu ödüllendirme şeklinin Türk müzik kültüründe varlığını sürdürdüğünü ve daha çok manevi niteliğe büründüğünü göstermektedir.

Patrimonyal sistem içerisinde kamu personeline yapılan ödüllendirmelere ilişkin yukarıda verilen örnekler dışında, bu personellerin ailelerinin de himaye edilmesi adına ödemeler yapıldığına dair değişik belge örneklerine rastlamak mümkündür. Musikîşinas ailelerine sağlanan bu imkân hakkında sunulan ilk belge Guatteli Paşa'nın ölümünden sonra ailesine bağlanan maaş hakkındadır. Belgeye ait içerik aşağıda verilmiştir.

Bâb-ı Âlî

Dâire-i Sadâret

Âmedî-i Dîvân-ı Hümâyûn

359

Atûfetlü efendim hazretleri

Musika-i hümâyûn muallimi müteveffâ Mirliova Guatteli paşa'nın hidâmet-i mesbukâsına mebnî ailesinin terflî ve ikdârı zımında kendilerine münâsib mikdar ma'âş tahsîsi hususunun arz u şeref-müteâllik buyurulan irâde-i seniyye hazreti pâdişâhi mantûk-i münifinden bulunduğu meblağ tezkire-i hususiye-i atûfetleri ve sebak eden iş'âre cevaben taraf-ı vâlâ-i seraskeri'den vârid olan tezkire meclis-i mahsusa-i vükelâda lede'l mütalaa cereyân eden müzâkereye tevfikân kaleme alınan mazbut arz u takdîm olunmağla ol bâbda her ne vechile irâde-i seniyye-i cenâb-ı hilafetpenâh müte'allik şeref-sudûr buyurulur ise mantûk-i âlisi infâz edileceği beyanıyla tezkire-i senâ-veri terkîm kılını efendim.

Fi 12 Safer 1318 (11 Haziran 1900)

Sadrazam

Rıfat

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki;

Reside-i dest-i ta'zim olub melfûfiyle manzur-u âli buyurulan işbu tezkire-i sâmiye-i sadâret-penâhîleri üzerine mûcibince irâde-i seniyye-i cenâb-ı hilafetpenâhî şeref-sudûr buyurulmuş olmağla ol bâbda emr u fermân hazret-i velliyü'l-emrindir.

Fi 12 Safer 1318 (11 Haziran 1900)

Ser-kâtib-i Hazret-i Şehriyârî

Tahsin (BOA-İ.AS 32/35) (EK:4)

Bu bağlamda elde edilen belgelerden bir diğeri ise yine Guatteli paşanın vefatından sonra kızına tahsis edilen maaş hakkında tanzim edilen belgedir ki; bu belge içeriği şu şekildedir.

Taraf-ı vâlâ-i seraskeriye

Musika-i Hümayun muallimi iken bugün vefat eden mirliova Guatteli paşa cennetmekan Sultan Abdülmecid hân hazretlerinin ahd-i saltanatından beri hidemât-ı adidede bulunarak daima ibraz-ı âsar-ı sadâkat ve ehliyet eylemiş kudemâ-i memurından bulunduğu gibi ailesinin de atûfet ve merhamet-seniyye-i mülkâneye sezâvar olduğu maruzat-ı vâkıa'dan malum-u âli olduğundan evlad ve ahfâdının terflî ve ikdârı zımında kendilerine emsal-i vechile münasib mikdar maaş tahsisi hususunda arz u istîzân kılınmış şeref-sudûr buyurulan irade-i seniyye cenab-ı hilafetpenahi mantuk-i münifinden bulunduğu mabeyn-i hümayun başküttab celilesinde ba tezkire-i hususiye tebliğ olunmağla mantuk emr u ferman-u hümayun ve emsaline nazaran iktizası ifa olunmak üzere ol emirde bab-ı vâlâ-yı şehriyârilere vâki olunacak mütalaa ile enbarî bâbında bil-tedkik icâb eden muamelenin ilanıdır.

01 Zilhicce 317(2 Nisan 1900)(BOA-BEO 1465/109837) (EK:5)

Yukarıda verilen iki belge örneğinden de anlaşılacağı üzere; patrimonyal sistem içerisinde yapılan hediyeleştirmeler sadece ilgili şahsın kendisiyle sınırlı kalmamış, ailesi içinde kullanılmıştır.

Hanedan tarafından musikîşinaslara sunulan imkânlar sadece nişan madalya ve maaş tahsisi ile kalmamış zamanla bu musikîşinasların farklı ihtiyaçları da göz önünde bulundurulmuştur. Bu tür hediyeleştirmeye örnek olarak gösterilebilecek bir belge ise Musika-i Hümâyûn kolağalarında Safvet Bey için düzenlenmiştir. Bu belgeye ait içerik aşağıdaki gibidir.

Bâb-ı Âlî

Dâire-i Sadâret

Resmiye

Devletlü efendim hazretleri

Musika-i Hümayûn kolağalarından olub Paris konservatuarına azîmet-i râhin müsâ'adesine cenâb-ı pâdişâhi olmuş olan Safvet bey'in bermûcib-i irâde-i seniyye mesârif-i ifâsı cânib-i sefârethâde olunacak ise de mûmâileyhin musiki tâlimhânesine girdikten sonra bu'd-i mesâfe cihetiyle sefârethâde ikâmet edemeyeceğinden mesken kirâsı ve mesârif-i zâtîyesi için mûmâileyhe şehri beşyüz frank tahsisi ve itâsı münâsib olacağını hâvi Paris sefâret-i seniyyesinden cevâben vârid olan tahrîratın tercümesi Zabtiye Nezâret-i Celilesinin tezkiresiyle beraber arz u takdîm kılınmağla ol bâbda her ne vechile irâde-i seniyye-i hazret-i pâdişâhi şeref-müte'allik buyurulur ise infâz-ı hükm-i celilesine ibtidâr eyleceği beyanıyla tezkire-i senâ-veri terkîm kılındı efendim.

21 Rebiül-ahir 304 (17 Ocak 1887)

Sadarazam

Kamil

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Reside-i dest-i ta'zim olan işbu tezkire-i sâmiye-i Sadâret-penâhileriyle mantûk tezkire ve tahrîrat tercümesi huzur-i âli olmuş bervech istizân-ı mûmâileyhe şehri beşyüz frank tahsisi dâhiliye rüesâsına cenâb-ı padişahi buyurularak zikir olunan tezkire ve tercüme iade kılınmış olmağla ol bâbda emr u fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fi 23 Rebiül-ahir 304 (19 Ocak 1887)

Ser-katib-i hümayunlarından

(BOA-İ.HR 304/19308)(EK:6)

Safvet Bey hakkında düzenlenen belgeden de anlaşılacağı üzere; yüzyıl başlarında kurumsal yapı içerisinde bir nevi manevi ödüllendirme şeklinde yürüyen patrimoniyal sistemin kapsamı ilerleyen zamanla birlikte genişlemeye başlamıştır. Kişilere ait farklı ihtiyaçların karşılanması da bu sistem içerisine dâhil edilmeye başlamıştır.

On dokuzuncu yüzyıl süreci boyunca sadece kurumsal yapılarda görev olan musikişinaslar değil bu kurumsal yapılar dışında kalan ve müzik mesleğiyle ilgilenen kişiler de emeklerinin karşılığı olarak değişik şekillerde hediyeleştirilmişlerdir. Bu hediyeleştirilmelere ait arşivlerde birçok belge bulunmakla birlikte, bu belgelerden birkaçı örnek olarak aşağıda verilmiştir.

Bu belgelerden ilki Sultan II. Abdülhamit dönemine ait bir belgedir. Bu belge padişah huzurunda gösteri yapan Amerika muzikası için verilen hediyeler için düzenlenmiştir. Belge içeriği aşağıdaki gibidir.

Huzûr-ı Hümayûn hazret-i pâdişâhîde terennüm-ü saz olan Amerika musikası neferât ve zâbitânuna ihsân-ı şâhâne buyurulmak üzere mübâyâ'a-i evsâf

İşbu düğme hazine-i ihtiyâdiye-i şâhânedan ihsân buyurulmuştur.

Lira

00	Pırlanta (Vav), (Elif), (Sin) harf-i âli'siyle müzeyyen ağır kol düğmesi	1
27	Pırlanta ile müzeyyen altın kol düğmesi	1
201	Mücevherli kıravat iğnesi	17
228		19
25	Siyah taş üzerine hafif pırlantalı kol düğmesi	1
26	Koyu mavî taş üzerine kezâ pırlantalı kol düğmesi	1
279		21
18	Def'a siyah taş üzerine kezâ pırlantalı kol düğmesi	1
297		22

18 Recep 1301(14 Mayıs 1884) (BOA-Y.EE 108/23)(EK:7)

Bu konuda ele geçen diğer bir belge ise padişah huzurunda keman çalan ve bu olaydan dolayı ödüllendirilmeye layık görülen Avusturyalı Valberg hakkındadır. Belge içeriği aşağıdaki şekildedir.

Atûfetlü efendim hazretleri

Geçende huzur-ı şevket-mevfûr-i cenâb-ı şehinşâhîde keman çalmakda mahâreti olub icrâ-i san'at etmiş olan Avusturyalı Şovalye Varlberg'in dördüncü rütbeden bir kıt'a Mecidiye Nişan-ı Zi'sanı ihsân ve i'tâsıyla taltifi cenâb-ı sefâretten iltimas kılınmış ise de ol bâbda her ne vech ile emr u fermân-ı Hümayûn huzûr-i şehriyârî şerefnûh buyurulur ise ona göre hareket olunacağı beyaniyle tezkire-i senâ-verî terkîm kılındı efendim.

Fi 4 Zilhicce 273 (26 Temmuz 1857)

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki;

Ezcümle zîb icmal olan işbu tezkire-i sâmiye âsafâneleri manzûr-i şevket-mevfur hazret-i şehriyari buyurulmuş ve istizân-ı sâmi-e sadaretpenâhileri vechle mûmaileyh rütbe-i mezkûreden bir kıt'a nişân-ı âli i'tâsı müte'allik ve şeref-sudûr buyurulan emr u irâde-i seniyye cenab-ı tâcidâri muktezâ-yı münîfından bulunmuş olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fi 5 Zilhicce 273 (27 Temmuz 1857)(BOA-İ.HR 145/7659)(EK:8)

Kamuya ait kurumlar dışındaki bir hediyeleştirme örneğine ilişkin diğer bir örnek ise Beyoğlu tiyatrosu müzik direktörüne sunulan nişan hakkındadır. Bu belgeye ait içerik aşağıdaki gibidir.

Maliye nezaretine buyuruldu-i âli

Beyoğlu tiyatrosu musika müdürü Luici Arditi'ye beşinci rütbeden bir kıt'a Mecidiye nişan-ı zî'şanı itası hususuna bil-istizân irâde-i seniyye-i hâzret-i pâdişâhi müteâllik şeref-sudûr buyurulan 10 Şevval 73 tarihiyle iktiza eden ilm-u haberinde i'ta olunduğu canib neşr.....haber verilmiş olmağla mucibince nişan-ı âli mezkûrun imâli ve i'tâsına himmet buyuruldu.

Fi 24 Şevval 273 (17 Haziran 1857)(BOA-HR.MKT 194/17)

Yukarıda verilen arşiv belgesi örneklerinden de anlaşılacağı üzere; patrimonyal sistem dâhilinde hanedan tarafından yapılan ödüllendirmeler Osmanlı kurumsal yapısı dışında kalan musikişinaslar içinde sıkça kullanılmıştır. Bu ödüllendirmeler kimi zaman padişaha özel sunulan herhangi bir gösteri için kullanılabilirken, kimi zaman da kamu dışında özel teşebbüslerin ödüllendirilmesi amacıyla da yapılmıştır.

SONUÇ

Türklerin Asya'dan Anadolu'ya gelmeleri, kendileriyle beraber üzerinden geçtikleri topraklarda var olan bazı kültürel davranışları da Anadolu topraklarına taşımalarına yol açmıştır. Temelleri büyük ölçüde üzerinde belli bir zaman diliminde Türklerin de yaşadığı coğrafyalarda atılan ve şekillenme sürecinde etkileri bulunan bu kültürel davranış şekillerinden birisi de sanatçı ve ilim adamlarına hamilik etme olarak tanımlanabilecek olan patrimonyal sistemdir (Kültür patronajı). Sanat ve ilim erbabının ricâl-i devlet ve ekâbir tarafından maddi ve manevi olarak desteklenmesi şeklinde yürüyen bu sistem, Türklerin Klasik İrânî gelenekten etkilenerek kendi kültürel sahaları içerisine taşıdığı bir hediyeleştirme şeklidir ki; bu hediyeleştirme şekli sayesinde yüzyıllar boyunca birçok sanat ve ilim erbabı yaşamsal faaliyetlerini sürdürmüştür. Büyük ölçüde hanedana eser ithaf etmekle ortaya çıkan bu durum, hami tarafından değişik hediyeleştirme şekilleriyle taltif edilmiş ve bu hediyeleştirme bazı durumlarda bu kişinin kendinden sonraki aile fertlerine dahi intikal etmiştir. Büyük ölçüde maddi ve manevi menfaat sağlama şeklinde ortaya çıkan bu hediyeleştirme şekli bazı zamanlarda devlete ait üst düzey görevlendirmeler şeklinde de görülmeye başlanmıştır. Türk müziği tarihi içerisinden seçilen ve yukarıda verilen örneklerden de anlaşılacağı üzere 14. ve 15. yüzyıllardan itibaren Türk kültürü içerisine iyiden iyiye yerleşen patrimonyal sistem, etkisini büyük ölçüde müzik kültüründe de hissettirmiştir. Her yüzyılda müzik sanatının amelî veya nazari boyutuyla uğraş veren birçok musikişinas bu hediyeleştirme şekline faydalanmış ve ortaya koydukları ürünleri genellikle hanedan mensuplarına sunmayı tercih etmişlerdir. Bu bağlamda; 19. yüzyıla kadar genellikle musiki kuramı hakkında edvar ve risale yazan birçok kuramcı bu eserlerini dönemin hanedan mensubuna sunarak yaşam standartlarını hamileriyle olan yakınlıkları ölçüsünde belirlemiştir. Öyle ki; 19. Yüzyıla kadar hemen her yüzyılda bu tür hediyeleştirmelerle taltif edilen musikişinas örneklerine sıkça rastlanmaktadır.

19. yüzyılın başlangıcıyla beraber Türk toplumu içerisinde başlayan köklü değişimler patrimonyal sistem üzerinde de kısmi değişimleri de ortaya çıkarmış, daha önceki yüzyıllarda daha çok maddi menfaat sağlama şeklinde olan bu hediyeleştirme örneklerine artık farklı araçlar da eklenerek kurumsal yapılar içerisine de taşınmaya başlanmıştır. Bu açıdan bakıldığında; mehterhâne yerine kurulan Musika-i Hümayun'un sabit gelir ödemeli bir kurum olması Türk müzik kültüründe manevi ödüllendirme sisteminin kaybolmasına neden olmamış, aksine bu tür hediyeleştirme sistemi daha da gözle görülür hale gelmiştir. Bu bağlamda ortaya çıkan en etkin hediyeleştirme şekli 19. yüzyıla birlikte ortaya çıkan nişan ve madalya sunma geleneğidir ki; bu gelenek değişiminin en belirgin etkilerini Musika-i Hümayun içerisinde yapılan ödüllendirme şekillendirme görmek mümkündür. Bu kurum içerisinde uygulanmış olan nişan ve madalya sunma geleneği, geçmiş yüzyıllarda uygulanan kültür patronajının bu yüzyıldaki bir tezâhürü olarak kabul edilebilir.

Ayrıca; nişan ve madalyaların Musika-i Hümayun'da görev alan yabancı muallim ve şefler açısından yüzyıl sonlarına kadar sistematik şekilde verilen bir nevi unvan niteliği taşıması (*Araştırma kapsamında verilen arşiv belgelerinde dördüncü ve üçüncü gibi tabirlerle belirtilmiş*) bu geleneğin maddi olmaktan çok manevi patronaj açısından önemini ortaya koyar niteliktedir. Yine aynı dönem içerisinde Enderûn'da uygulanan *takke çıkarıp yelek giyme geleneği* de dikkate alındığında; bu dönem içerisinde patrimonyal sistemin yürütmesi adına yapılan taltiflerin artık bir nevi statü belirleyicisi olmaya başladığını söylemek de mümkündür. Öyle ki; yüzyıl sonlarında yabancı muallim ve şeflerin de askeri unvanları alması, nişan ve madalya sunma geleneğinin tam olarak manevi bir ödül niteliğine büründüğünü göstermektedir.

Bu konuda diğer göze çarpan husus ise patronaj sistemi içerisine sadece ilgili musikişinasların değil bu kişilerin yakınlarını da dâhil edilmesidir ki; verilen arşiv belgeleri bu türlü maddi yardımları örneklendirir niteliktedir. Bu tür bir ödüllendirme şekline ise 19. yüzyıl öncesinde sık rastlamak pek mümkün olmamaktadır. Ayrıca yüzyıl sonlarına doğru bu hediyeleştirme kapsamı daha da genişletilip kurum dışında kalan ve gerekli görülen tüm musiki erbabı için bir taltif aracı olarak kullanılmasının yanı

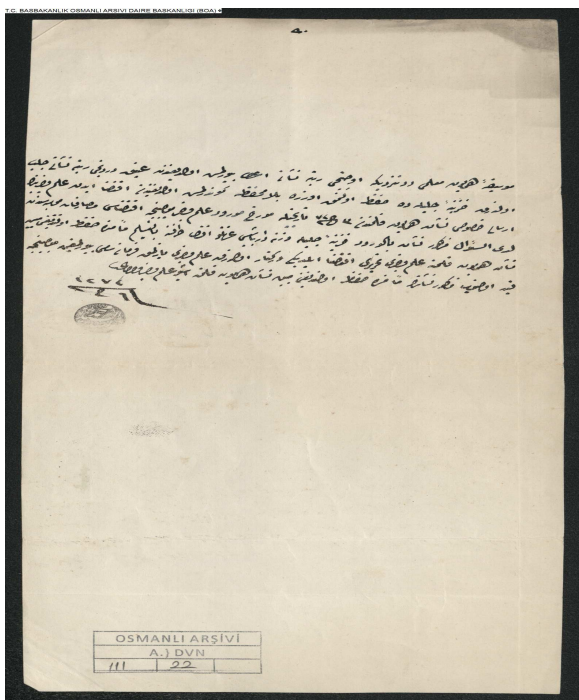
sıra, özel teşebbüslerin de aynı sistemden fayda sağladığı arşiv evraklarına yansıyan bir durum olarak göze çarpmaktadır. Yine bu yüzyılda seyahat ve eğitim gibi bazı kişisel ihtiyaçların da patrimoniyal sistem içerisine dâhil edilmesi ve ricâli-devlet tarafından maddi ve manevi olarak desteklenmesi dikkat çekici bir değişim olarak görülmüştür.

KAYNAKÇA

- AKDOĞAN, Bayram (1996). *Fethullah Şirvânî ve "Mecelletun Fı'l-Mûsika" Adlı Eserinin XV. Yüzyıl Türk Müsîkisi Nazariyatındaki Yeri*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 1996
- ALİMDAR, Selçuk (2011). *XIX. Yüzyıldan İtibaren Osmanlı Devleti'nde Batı Müziğinin Benimsenmesi ve Toplumsal Sonuçları*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Doktora Tezi
- ARSLAN, Fazlı (2007). *Safiyüddîn-i Urmevî ve Şerefiyye Risâlesi*, Ankara: AKM Yayınları
- ARSLAN, Mehmet (1999). *Türk Edebiyatında Manzum Surnameler-Osmanlı Saray Düğünleri ve Şenlikleri*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları
- BARDAKÇI, Murat (1986., *Maragalı Abdülkadir*, İstanbul: Pan Yayınevi
- BARDAKÇI, Murat (2012). *Ahmed Oğlu Şükrullah-Şükrullah Risalesi ve 15. Yüzyıl Şark Musikisi Nazariyatı*, İstanbul: Pan Yayıncılık
- BEHAR, Cem (2010). *Şeyhülislam'ın Müziği-18.Yüzyılda Osmanlı/Türk Musikisi ve Şeyhülislâm Es'ad Efendi'nin Atrabü'l-Âsâr'ı*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- BERKER, Ercüment (1984). Türk Musikisinde Dönemler, *Erdem Dergisi*, Cilt 1, Sayı1, , Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi
- BOA (A.İDVN). Sadaret Divan Kalemî Evrakı, 111/22
- BOA (BEO). Bâbîâlî Evrak Odası Evrakı. 1465/109837
- BOA (HR. MKT). Hariciye Nezâreti Mektubi Kalemî Evrakı. 194/17
- BOA (İ.AS). İrade Askerî. 32/35
- BOA (İ.HR). İrade Hariciye. 145/7659, 304/19308
- BOA (İ.TAL). İrade Taltifat. 116/60
- BOA (Y.EE). Yıldız Esas Evrakı.108/23
- CAN, M. Cihat (2001). *XV. Yüzyıl Türk Musikisi Nazariyatı*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi
- ELDEM, Edhem (2004), *İftihar ve İmtiyaz-Osmanlı Nişan ve Madalyaları Tarihi*, İstanbul: Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi
- EL-KUTUBÎ, Muhammed b. Şakir b. Ahmed (1951). *Fevâtu'l-Vefeyât*, (thk. Muhammed Muhyiddîn Abdülhamid), Mısır
- ENDERUNÎ, Hafız İlyas (H.1275). *Vekayi-i Letaif-i Enderun*, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, 1299/1922
- İNALCIK, Halil (1992). Comments on "Sultanism: Max Weber's Typification of the Ottoman Polity, *Princeton Papers in Near Eastern Studies*, No.1, ss. 1-14
- İNALCIK, Halil (2015a). *Şair ve Patron-Patrimoniyal Devlet ve Sanat Üzerinde Sosyolojik Bir İnceleme*, Ankara: Doğu Batı Yayınları
- İNALCIK, Halil (2015b). *Has-bağçede 'ays u Tarab-Nedimler-Şairler-Mutrîbler*, İstanbul: İş Bankası Yayınları
- ORTAYLI, İlber (2014). *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*, 41. Baskı, İstanbul: TimaşYayınevi
- ORTAYLI, İlber (2015). *Batılılaşma Yolunda*, 4. Baskı, İstanbul: İnkilâp Yayınevi
- ÖZDEN, Erhan (2015). *Osmanlı Maârifî'nde Müsîkî*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları
- SEVENGİL, Refik Ahmet (Tarihsiz). *Fatih Devrinde Âlimler, Sanatkarlar ve Kültür Hayatı*, İstanbul: Nebioğlu Yayınevi
- ŞEKER, Mehmet (1998). *Hil'at, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt 18, İstanbul: İSAM
- TOKER, Hikmet (2016). *Elhân-ı Aziz- Sultan Abdülaziz Devrinde Sarayda Müsîkî*, Ankara: TBMM Basımevi
- TURA, Yalçın (2000). *Kitâbu 'İlmi'l-Mûsîkî 'alâ veh'l-Hurûfât-Mûsîkiyi Harflerle Tesbit ve İcra İlminin Kitabı*, Cilt 1, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları,
- TAVERNİER, Jean-Baptiste (2014). *17. Yüzyılda Osmanlı Sarayı (Çev: Necdet Saka)*, İstanbul: Kitap Yayınevi
- USLU, Recep (2003). *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Ladikli Mehmed Çelebi, Ankara: İSAM
- USLU, Recep (2015). *Meragî'den II. Murad'a Müziğin Maksatları*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları
- USLU, Recep (2002). *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Müzik Teorisi Eserleri, Türkiye Ansiklopedisi Cilt 12*, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları
- USLU, Recep (2006). *Şeyhülislam Esad Efendi'nin XVII. ve XVIII. Yüzyıl Basları Bestekâr Biyografileri (Atrabü'l-Âsâr Çevirisi)*, İstanbul
- WEBER, Max (1978). *Economy and Society, An outline of İnterpretive Sociology*, trans. G. Roth and C. Wittich (Berkeley: UCP), 1: 231-232: 2: 1031

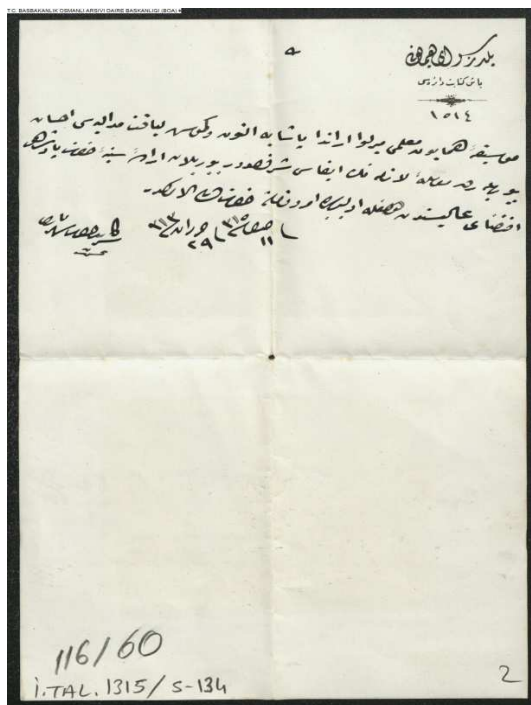
EKLER

EK:1

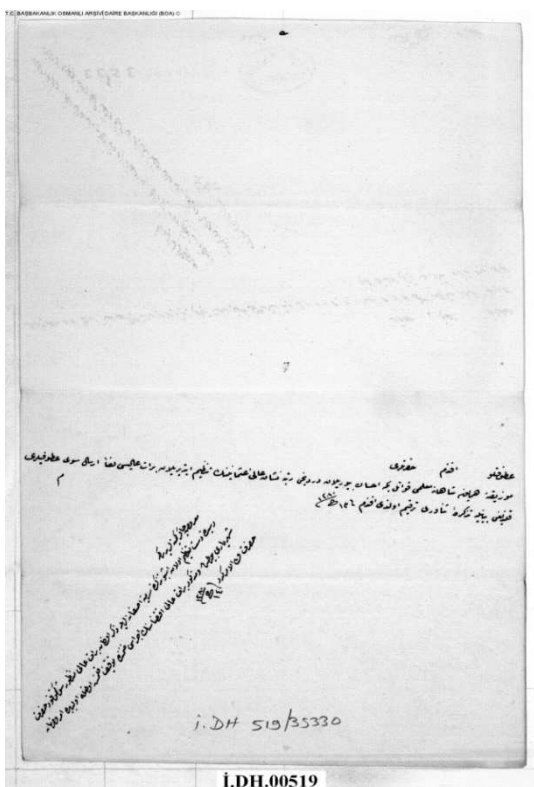
A.1.DVN.00111.00022.001

EK:2

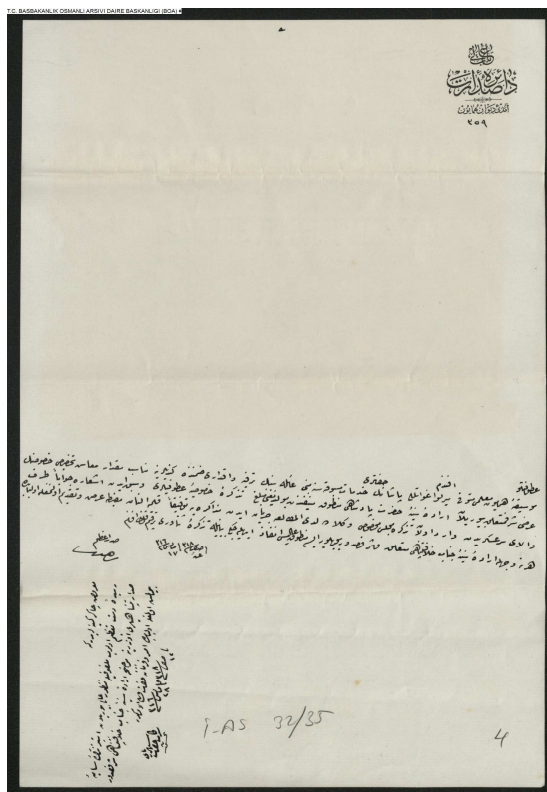
I.TAL.00116.00060.002

EK:3

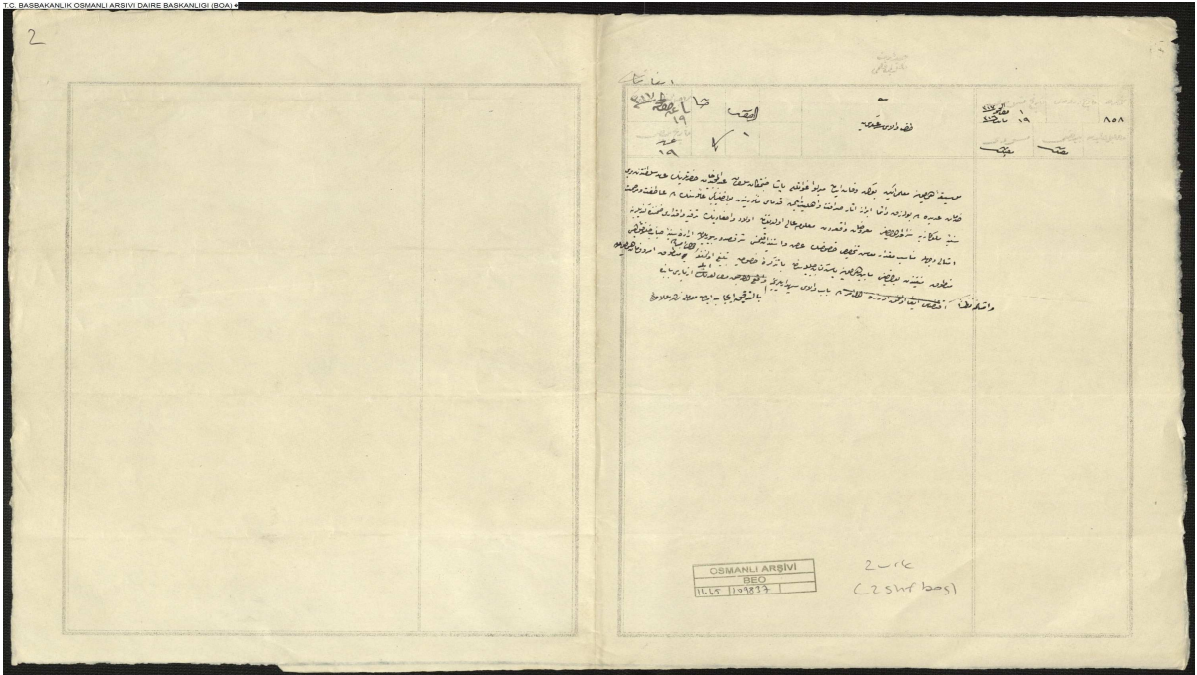
I.DH.00519

EK: 4

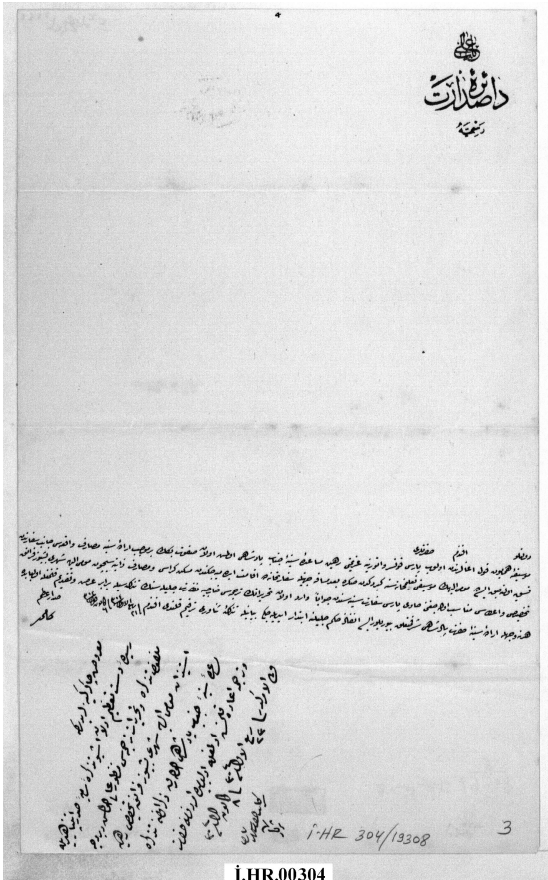
I.AS.00032.00035.004

EK: 5

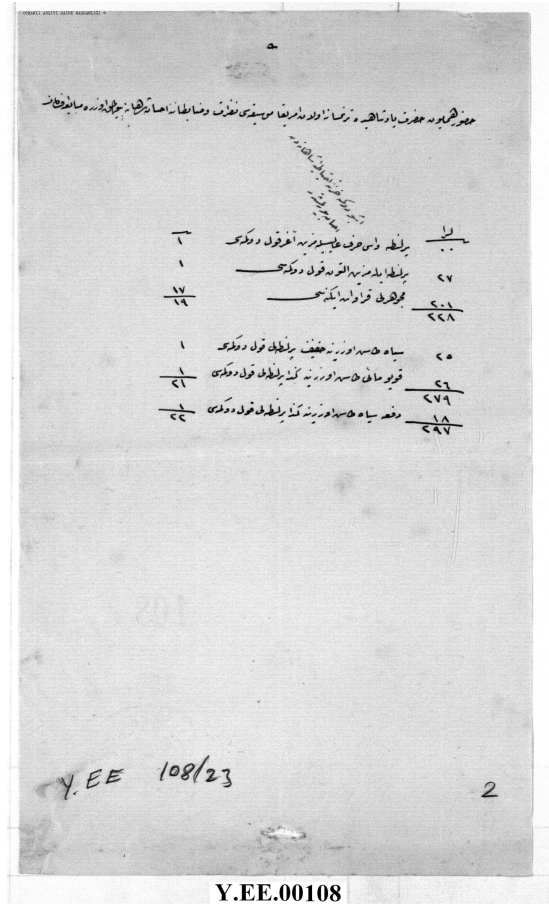

BEO.001465.109837.001

EK: 6

EK: 7

EK:8

مجلسه تاسیس هیئت مدیره

بسم الله الرحمن الرحیم

این هیئت مدیره در تاریخ ۱۳۵۹/۱۲/۲۵ در محل ... تشکیل گردید و در این جلسه ...

حاضرین: ...

غایبین: ...

موضوع: ...

قرارداد ...

مقرر شد: ...

این قرارداد در ... مورد تصویب قرار گرفت.

تاریخ: ۱۳۵۹/۱۲/۲۵

i.HR. 145/7659

I.HR.00145

EK:9

مجلسه تاسیس هیئت مدیره

بسم الله الرحمن الرحیم

این هیئت مدیره در تاریخ ... در محل ... تشکیل گردید و در این جلسه ...

حاضرین: ...

غایبین: ...

موضوع: ...

قرارداد ...

مقرر شد: ...

این قرارداد در ... مورد تصویب قرار گرفت.

تاریخ: ...